

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора юридичних наук,

професора кафедри теорії та історії держави і права

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Вовк Вікторії Миколаївни

на дисертацію Іл'юка Дмитра Дмитровича на тему «Судова влада і громадськість: концепт взаємодії», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Актуальність теми дисертації. Ефективна взаємодія судової влади з громадськістю – запорука формування довіри до правосуддя як фундаментального інституту демократичної держави. Відкритість судової системи до публічного діалогу сприяє підвищенню правової культури громадян і посиленню легітимності судових рішень. Комунікація між судами та громадянським суспільством має ґрунтуватися на принципах прозорості, неупередженості та професійної етики. Налагодження такої комунікації дозволить мінімізувати ризики маніпуляції суспільною думкою та сприятиме утвердженню верховенства права. Саме тому дисертація Іл'юка Д. Д. присвячена розробці концептуальних засад взаємодії судової влади та громадськості через трирівневу модель, що включає комунікативний, інтеграційний та інституційний рівні набуває особливого теоретико-практичного значення. Крім того, авторський підхід є своєчасним з огляду на сучасні виклики: воєнний стан, який вимагає швидкої адаптації судової системи до нових умов, економічна нестабільність, що ускладнює доступ до правосуддя, та необхідність гармонізації українського права з європейськими стандартами, де участь громадськості – основоположний принцип. Наприклад, у країнах ЄС, таких як Швеція чи Польща, суди активно співпрацюють із громадянським суспільством через інформаційні кампанії, інститути присяжних і громадські ради, що підвищує їхню легітимність і довіру. В Україні ці практики перебувають на початковому етапі розвитку,

що робить дослідження здобувача не лише актуальним, а й необхідним для осмислення шляхів реформування судової системи.

Актуальність теми підсилюється її зв'язком із ширшими філософсько-правовими проблемами: роллю громадян у формуванні справедливого правосуддя, балансом між владою та суспільством, а також еволюцією демократичних інститутів. Іл'юк Д. Д. у дисертаційному дослідженні не лише аналізує сучасний стан взаємодії судів із громадськістю, а й пропонує практичні механізми її вдосконалення, що робить роботу цінною для практичного застосування. Таким чином, вибір теми дисертації є обґрунтованим і відповідає сучасним потребам правової науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертація вирізняється чіткою постановкою наукової проблеми – обґрунтування концептуальних засад взаємодії судової влади та громадськості через створення трирівневої моделі та логічною структурою її вирішення. На основі застосування системи методів та вивчення наявних у теорії права ідей та категорій, автором чітко окреслено мету дослідження: розробити теоретичні основи цієї взаємодії та запропонувати практичні рекомендації для вдосконалення судової системи. Для цього у рукописі сформульовано низку завдань: розкрити зміст поняття та форм взаємодії судової влади і громадськості; проаналізувати сутність поняття «громадськість» у контексті функціонування судової влади; визначити специфіку комунікаційних основ взаємодії судової влади і громадськості; охарактеризувати практичні аспекти комунікативної взаємодії судової влади і громадськості; з'ясувати правові основи інтеграційної взаємодії у відносинах партнерства; проаналізувати правове регулювання суду присяжних; розглянути правове регулювання мирових судів; дослідити інституалізацію громадськості у відносинах взаємодії із судовою владою; окреслити позицію стосовно громадського контролю за діяльністю судової влади.

Автор здійснив логічний аналіз при визначенні понять (наприклад, «громадськість» на с. 20-33), застосував порівняльно-правовий метод при

оцінці зарубіжного досвіду (с. 77-93) та системний підхід при моделюванні взаємодії судової влади і громадськості (с. 168-184). Емпіричною основою дослідження стали чинне законодавство України, судова практика, зарубіжні джерела, а також власні публікації здобувача (10 робіт), що забезпечило обґрунтовану основу для висновків. Наприклад, у першому розділі дисертації «Комунікативна взаємодія судової влади і громадськості» (с. 20-60) автор аналізує комунікативну взаємодію, спираючись на нормативні акти та приклади роботи судів із громадськістю в Україні та за кордоном, зокрема акцентуючи увагу на ролі ЗМІ та інформаційних технологій. У другому розділі дисертації «Інтеграційна взаємодія судової влади і громадськості» (с. 65-119) досліджено інтеграційну взаємодію через інститути суду присяжних і мирових суддів, підкріплюючи аналіз порівнянням із англосаксонськими та континентальними системами правосуддя. Третій розділ дисертації «Інституційна взаємодія судової влади і громадськості» (с. 123-165) присвячений інституційній взаємодії, де автор обґрунтовує необхідність громадського контролю через створення Ради правозахисних організацій, спираючись на оцінку діяльності адвокатури та Громадської ради доброчесності.

Архітектоніка роботи логічна, що дало змогу комплексно розкрити основні питання обраної теми. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, є загалом достатнім. Цьому сприяло використання широкого спектру джерельної бази 153 найменування в списку літератури (включає праці вітчизняних і зарубіжних авторів, нормативні акти, судову статистику). Автор демонструє вміння критично аналізувати джерела, полемізувати з іншими дослідниками та пропонувати власні рішення. Наприклад, уточнення поняття «громадськість» (с. 20-33) ґрунтується на критиці широкого трактування цього терміна в попередніх працях, а пропозиція створення інформаційно-медійних центрів (с. 41-60) є відповіддю на проблему низької обізнаності громадян про судові процеси. Висновки логічно впливають із проведеного

аналізу, а рекомендації – створення центрів, реформа суду присяжних, Рада правозахисних організацій – є реалістичними.

Наукова і практична цінність дисертації. Наукова цінність дисертації полягає в розробці трирівневої моделі взаємодії судової влади та громадськості: комунікативна взаємодія судової влади і громадськості – інтеграційна взаємодія судової влади і громадськості – інституційна взаємодія судової влади і громадськості. Автор пропонує системний підхід до осмислення цього складного процесу, уточнюючи поняття «громадськість» у судовому контексті (с. 20-33), розмежовуючи її активну та пасивну форми, і обґрунтовуючи нові механізми співпраці. Наприклад, пропозиція створення інформаційно-медійних центрів (с. 41-60) є інноваційною ідеєю, що виходить за рамки традиційних підходів до інформування громадян. Рекомендація щодо реформування суду присяжних із розширенням повноважень і підготовкою громадян (с. 77-93) також є новаторською, враховуючи сучасний стан цього інституту в Україні. Ідея Ради правозахисних організацій (с. 146-165) як координуючого органу для громадського контролю додає роботі теоретичної глибини, відкриваючи нові перспективи для осмислення ролі громадянського суспільства у правосудді.

Практична значущість дисертації проявляється в рекомендаціях, які можуть бути використані для вдосконалення судової системи України. Створення інформаційно-медійних центрів може підвищити прозорість судів, вирішуючи проблему низької обізнаності громадян про їхню діяльність. Реформа суду присяжних, запропонована автором, спрямована на зміцнення довіри до правосуддя через ширшу участь громадян, що є особливо актуальним у контексті демократизації судової системи. Рада правозахисних організацій як механізм громадського контролю може стати інструментом забезпечення підзвітності судів, що відповідає європейським стандартам відкритості та прозорості. Ці пропозиції мають потенціал для застосування в нормотворчій діяльності, зокрема при розробці змін до Закону України «Про

судоустрій і статус суддів», а також у практиці судів і громадських організацій.

Результати дослідження апробовано в 10 публікаціях: 5 статей у фахових виданнях України та 5 тез конференцій, що відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Публікації охоплюють ключові аспекти роботи – комунікативну взаємодію, суд присяжних, громадський контроль – і свідчать про їх повноту та належну академічну апробацію. Анотація рукопису чітко відображає зміст дослідження, відповідаючи встановленим стандартам, і підкреслює його теоретичну та практичну цінність.

Теоретична цінність роботи полягає в тому, що вона створює основу для подальших досліджень взаємодії судів із громадянським суспільством, зокрема в контексті правового вчення, де акцент робиться на ролі суспільства у формуванні справедливого правосуддя. Практична цінність – у наданні конкретних інструментів для реформування судової системи в напрямі відкритості, демократизації та підвищення довіри громадян. Таким чином, дисертація Іл'юка Д. Д. має значний науковий і прикладний потенціал, що робить її вагомим внеском у розвиток правової науки та практики.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію, вважаю за необхідне висловити деякі зауваження, які хоча й мають дискусійний характер, але можуть бути спрямовані на вдосконалення подальшого дослідження обраної проблеми:

По-перше, запропонована у дисертації модель взаємодії судової влади і громадськості не враховує роль міжнародних організацій у реформуванні судової влади в Україні.

У третьому розділі «Інституційна взаємодія судової влади і громадськості» (с. 123-165) автор, пропонуючи створення Ради правозахисних організацій як координуючого органу для громадського контролю, не розглядає роль міжнародних організацій (таких як Рада Європи, ОБСЄ чи Європейський Союз) при реформуванні судової системи України.

Наприклад, проєкт Ради Європи «Підтримка судової реформи в Україні» сприяв розробці стандартів прозорості судів, а рекомендації Венеціанської комісії вплинули на законодавчі зміни 2016 року. Ці організації могли б надати експертизу, фінансову підтримку чи обґрунтувати доцільність і легітимність запропонованим механізмам (наприклад, через гранти для інформаційно-медійних центрів чи тренінги для присяжних). Автор залишає поза увагою питання, як міжнародна співпраця могла б інтегруватися в запропоновану у рукописі модель взаємодії судової влади і громадськості. Останнє обмежує практичну реалізацію авторських пропозицій у контексті європейської інтеграції. Додаткове дослідження цього аспекту могло б збагатити висновки та підкреслити глобальний вимір реформ.

По-друге, авторська пропозиція щодо розширення повноважень присяжних може стати підґрунтям для уповільнення судових процесів.

У другому розділі дисертаційного дослідження «Інтеграційна взаємодія судової влади і громадськості» (с. 77-93) автор обґрунтовує необхідність реформування суду присяжних, пропонуючи розширити їх повноваження та підвищити роль у винесенні рішень. Ця ідея є перспективною з точки зору демократизації правосуддя, але автор недостатньо аналізує можливі практичні наслідки таких змін, зокрема ризик уповільнення судових процесів. У країнах із розвиненим інститутом присяжних, таких як США, відбір і підготовка присяжних часто затягують розгляд справ, особливо у складних кримінальних процесах. В Україні, де суди вже перевантажені, це може стати додатковим бар'єром для ефективного правосуддя. Автор згадує необхідність підготовки громадян для їх участі в судовому процесі (с. 77), але не деталізує, як це можна реалізувати без значних витрат часу та ресурсів. Аналіз цього ризику та пропозиції щодо його мінімізації (наприклад, чіткі процедурні правила чи обмеження юрисдикції присяжних) зробили б рекомендацію більш виваженою та практичною.

По-третє, пропозиція створення Ради правозахисних організацій може призвести до конфлікту інтересів між різними групами громадськості.

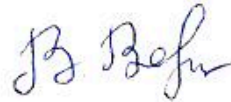
У третьому розділі дисертації «Інституційна взаємодія судової влади і громадськості» (с. 146-165) автор пропонує створення Ради правозахисних організацій як координуючого органу для громадського контролю, що є цікавою ідеєю для підвищення підзвітності судів. Проте він не враховує ризик конфлікту інтересів між різними групами громадськості, які можуть мати протилежні цілі чи пріоритети. Наприклад, у Польщі подібні ради стикалися з проблемами, коли правозахисні організації з різними ідеологічними позиціями не могли дійти згоди щодо оцінки судових рішень. Автор не деталізує, як Рада правозахисних організацій буде формуватися (репрезентативність, критерії відбору) і як вирішуватимуться такі конфлікти (наприклад, через медіацію чи голосування). Додатковий аналіз цього аспекту та пропозиції щодо забезпечення прозорості й балансу інтересів могли б усунути цей недолік і зробити ідею більш реалістичною.

Ці зауваження не применшують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, а тільки спрямовані на подальше його вдосконалення. Крім того, наведені дискусійні положення можуть стати предметом обговорення під час публічного захисту дисертації, де автор зможе не лише уточнити свою позицію, але й розширити аргументацію наведених пропозицій.

Висновок. Дисертаційне дослідження Іл'юка Дмитра Дмитровича «Судова влада і громадськість: концепт взаємодії» є актуальною, завершеною та самостійною працею, яка виконана з використанням відповідних методів дослідження, має теоретичне та практичне значення. Робота відповідає вимогам пунктів 6,7,8,9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними, згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від

03.05.2024 р.), а її автор – Іл'юк Дмитро Дмитрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Професор кафедри теорії та історії
держави і права Хмельницького
університету управління та права
імені Леоніда Юзькова, доктор
юридичних наук**

Вікторія BOBK

